

CAHİT SITKI TARANCI'NIN ÖYKÜLERİNDE MİZAH VE İMGE

ŞAHISLAR

Cumhuriyet Dönemi şairlerinden Cahit Sıtkı'nın yayımlanmış seksen öyküsünden kırk üçü *Gün Eksilmesin Pencereden* adıyla kitap halinde yayımlanmıştır. Otobiyografik izler taşıyan öykülerinde “aşk, yalnızlık, yoksulluk; anne, çocuk, insan sevgisi; ölüm, ölüm korkusu, ölümün kaçınılmazlığı; özlemler, arzular ve kaçışlar ” izlekştirilmiştir. O, Öykülerinde şiirsellikten uzak duran Cahit Sıtkı öykülerinde tasvirî, tahlilî, şaşırtma üslûbunun yanı sıra mizahî üslûptan da faydalanmıştır.

Cahit Sıtkı'nın öykülerinde mizahî üslûp birkaç yolla elde edilmiştir. Bunlar zor duruma düşme/ durum komiği, biriyle karıştırılma, isim komiği, ironi/ alaya alma ve şive taklididir.

“Pencerelerden Korkan Adam” öyküsünde hem isim komiği hem de Hilmi Çekingen'in geçmişi ve akıbeti münasebetiyle trajikomik bir durum söz konusudur. Mizahın bir türü de kişinin kendisi ile alay etmesidir. Hilmi Çekingen, pencere korkusu ile ilgili “Bana öyle geliyordu ki –hâlâ da öyle gelir- her pencere o ecel penceresidir; her hangi bir sebep – dalgınlık, ihtiyatsızlık, sarhoşluk, sokaktan geçen güzel bir kadını daha iyi görmek arzusu- babamın yerine geçebilir...” der. (Taranacı, 2008: 30)

“Kolalı Yaka”da kendisi ile alay etmeyi bilen otobiyografik izlenimli bir anlatıcı söz konusudur. “O gün ayın biriydi. Maaş alacak, tütüncüye, kahveciye, lokantacıya olan borcumu verecek, garsonlara bahşiş bırakacak ve böylelikle kış mevsimi ilerledikçe düşen hararet derecesi gibi itibarımı yükseltecektim.” diyen anlatıcı ifadelerindeki samimiyet dolayısıyla okuyucuyu tebessüm ettirir. Öykü kişisi, lokantada yemek bekler; garson iner, çıkar; ama onun masasına uğramaz. Daha sonra işe geç kalmamak endişesiyle durmamış henüz bir tramvaya atlayan anlatıcı polise yakalanır; cezasını peşin ödemek istese de karakola gitmek durumunda kalır. (Taranacı, 2008: 31-35)

“Hayatını Yaşadığım Adam”da öykü kişisi kahvede kendisini Afif adlı birisiyle karıştıran bir bayana karşı “bayanın tazeliği ve güzelliği dolayısıyla” Afif rolünü oynar ve bu oyunu her ay bir gece tekrar eder. (Taranacı, 2008: 136-138)

“Abbas” adlı öyküde Abbas'ın komutanı onun Mardinli köylü şivesini taklit eder. Onu şaka yollu, sevdiği kızı kaçırmak üzere İstanbul'a göndermeyi şu sözlerle emreder: “Sen tramvay binecek. Beşiktaş inecek, ben sana adres verecek. Orda var bir kız, beni sevgili. Ben onu çok seviyor Abbas! Sen kaçırarak o kız, getirecek bana.” (Taranacı, 2008: 163)

“Otel Hizmetçisi” adlı öyküde La Fontaine şöyle anlatılır: “Rahmetli La Fontaine, hayranı olan dul markizlerin, düşeslerin, konteslerin şatolarına davet edildiği zaman, evvela hizmetçi kızların gönlünü alır, tadına bakarmış!” (Taranacı, 2008: 167)

“Teselli Bürosu”nda ironi ve mizah öykününün adıyla başlar. Emekliye ayrılan Necati, bir “Teselli Bürosu” açar. Gelen ilk dertli müşterisine memleketine dönüp orada iş kurması tavsiyesiyle tren ve yiyecek parasını verir. Her gelen müşteriye maddi yardımda bulunmak durumunda kalan Necati on altıncı günde büroyu kapatmak zorunda kalır. (Taranacı, 2008: 180)

Hayalî görüntüler olarak tanımlanan imgelerin bir yönü görüntülerle ilgili iken diğer bir yönü duygularla ilgilidir. Edebî metinlerde “anne, baba, kardeş, sevgili” gibi imgeleştirilen kişiler doğal olarak bir duygu etrafında şekillenirler. Öykü, şiir ve romanlardaki bu türden imge kişiler aynı zamanda motif olarak da değerlendirilebilmektedir. Cahit Sıtkı'nın da öykülerinde öykülerinin kişi öyküleri olarak nitelendirilmesine neden olacak kadar anne, kardeş, sevgili, arkadaş gibi kişilere yer verilmiş ve bunlardan bir kısmı imgeleştirilmiştir.

Cahit Sıtkı'nın şiir ve öykülerinde anneye çokça yer verilmesine rağmen baba figürüne pek yer verilmemiştir. Bu durum doğal olarak babası ile aralarının iyi olmayışı nedeniyle otobiyografik bir yaklaşımla değerlendirilmiştir. “Pencerelerden Korkan Adam” da Hilmi Çekingen için baba kendisini bir bebekken pencereden atmaya kalkan kişidir ve onu annesi kurtarmıştır. Annesinin yanında olmadığı herhangi bir pencere Hilmi Çekingen için kurtarıcı bir ecel penceresidir.

“Vicdan Ablanın Kedileri”nde öykü anlatıcısı için babası, çocukken kırdığı rakı kadehi yüzünden kendisine dayak atacağından emin olduğu kişidir. (Tarancı, 2008: 53) Vicdan abla, başını dizlerine dayamış olan küçük beye ve her birini ismiyle çağırdığı kedilere masal anlatır.

“Kolalı Yaka”da öykü anlatıcısını bekleten “güzelliğinin neresinde olduğu pek kestirilemeyen, fakat bakıldıkça baş döndüren, yaklaşıldıkça dizlere titremeler veren, mknatsız gibi bir kadın” vardır. (Tarancı, 2008: 36)

“Azrail'in Vicdan Azabı”nda imge kişilik, Azrail olduğunu iddia eden kişi ile anlatıcı sürekli cenaze namazlarında karşılaşır. Bir meczup olduğundan şüphelenilen bu kişi “derin bir kuyudan su çeker gibi başını zahmetle kaldırarak” anlatıcıya bakar. “Azrail bendeniz...” diyen bu gizemli şahıs taşıdığı vicdan azabını anlatıcı ile paylaşır. “Bir adamın canını almak dile kolay bu. Melekler içinde insanları en çok seven ben olduğum halde öldüren de benim...” diyen Azrail, geniş, disiplinli bir teşkilat halinde çalıştıklarını, teşkilatın müdürü olduğundan mesul ve daima uyanık bulunmak durumunda olduğunu söyler. Azrail'in kendine biçtiği son vazifesi de canını aldığı insanların cenazelerinde bulunmaktır. Mahşer gününü ölümlerden bile çok beklediğini belirten Azrail, o gün vazifesinin biteceğini ve azabının sona ereceğini söyler.

“Çirkin Kız” adlı öyküde mesire yerinde bir genç kız, bir taşın üzerinde tek başına oturmaktadır. Öykü anlatıcısı yalnızlığının nedenini merak ederek kızın yüzüne bakar. Kızın yalnızlığının ve düşünceli oluşunun sırrını çözer: Kız çirkindir. Giyinişinden de fakir olduğu anlaşılmaktadır. Anlatıcı, onun da bir erkekle beraber olmayı, kendisine ilanı aşk edilmesini arzuladığına dair fikir yürütür. (Tarancı, 2008: 99)

Öykülerindeki gibi Cahit Sıtkı, şiirlerinde de kimi şahısları imgeleştirmiştir. “Uzak Bir İklimde” şiirinde “camlar arkasındaki insan, gamsız bir dünya özlemi içindeki şair” ile “Güneşe Aşık Çocuk” şiirinde “eliyle güneşi gösteren, diliyle camları yalayan, camları öfkesinden yumruklayan, düşünen, güneşi seyreden, güneşi özleyen, boş yere çırpınıp duran ve geceleyin koynunda güneşle oynayan çocuk”; “Başımı Koruyan Melek”te “ermiş bir yâr, baş koruyan bir melek, bir eş” Cahit Sıtkı şiirlerindeki imge şahıs örneklerindedir.

Kaynaklar

Çetin, Nurullah, (2009), Şiir Çözümleme Yöntemi, Öncü Kitap, Ankara
Tarancı, Cahit Sıtkı, (2007), Otuz Beş Yaş, Can Yayınları, İstanbul

Tarancı, Cahit Sıtkı, (2008), Gün Eksilmesin Pencereynden, Can Yayınları, İstanbul
Wellek, Rene; Austin Warren (2001); Edebiyat Teorisi, (çev. Ömer Faruk Huyugüzel),
Akademi Kitabevi, İzmir